

BỘ Y TẾ

VI SINH Y HỌC

(DÙNG CHO ĐÀO TẠO CAO ĐẲNG Y HỌC)

Mã số: CK05.Y05 – CK10.Y05 – C34.Y05

NHÀ XUẤT BẢN GIÁO DỤC VIỆT NAM

HÀ NỘI – 2010

Chỉ đạo biên soạn:

VỤ KHOA HỌC VÀ ĐÀO TẠO - BỘ Y TẾ

Chủ biên:

ThS.BSCKII. TRẦN VĂN HÙNG

ThS.BS. NGUYỄN THỊ ĐOAN TRINH

Tham gia biên soạn:

ThS.BSCKII. TRẦN VĂN HÙNG

ThS.BS. NGUYỄN THỊ ĐOAN TRINH

Tham gia tổ chức bản thảo:

Th.S. PHÍ VĂN THÂM

TS. NGUYỄN MẠNH PHA

© Bản quyền thuộc Bộ Y tế (Vụ Khoa học và Đào tạo)

LỜI GIỚI THIỆU

Thực hiện một số điều của Luật Giáo dục, Bộ Giáo dục – Đào tạo và Bộ Y tế đã ban hành chương trình khung đào tạo Cao đẳng Y học. Bộ Y tế tổ chức biên soạn tài liệu dạy–học các môn cơ sở và chuyên môn theo chương trình trên nhằm từng bước xây dựng bộ sách chuẩn trong công tác đào tạo nhân lực y tế.

Sách *Vi sinh y học* được biên soạn dựa vào chương trình giáo dục của trường Cao đẳng Kỹ thuật Y tế II – Bộ Y tế trên cơ sở chương trình khung đã được phê duyệt. Sách được viết bởi các nhà giáo giàu kinh nghiệm và tâm huyết với công tác đào tạo theo phương châm: kiến thức cơ bản, hệ thống, nội dung chính xác, khoa học, cập nhật các tiến bộ khoa học, kỹ thuật hiện đại và thực tiễn Việt Nam.

Sách *Vi sinh y học* đã được Hội đồng chuyên môn thẩm định sách và tài liệu dạy–học của Bộ Y tế thẩm định năm 2010. Bộ Y tế ban hành làm tài liệu dạy–học chính thức của Ngành trong giai đoạn hiện nay. Trong thời gian từ ba đến năm năm, sách phải được chỉnh lý, bổ sung và cập nhật.

Bộ Y tế xin chân thành cảm ơn các tác giả và Hội đồng chuyên môn thẩm định đã giúp hoàn thành cuốn sách; Cảm ơn PGS.TS. Lê Hồng Hình, PGS.TS. Nguyễn Thị Tuyến đã đọc và phản biện để cuốn sách được hoàn chỉnh, kịp thời phục vụ cho công tác đào tạo nhân lực y tế.

Chúng tôi mong nhận được ý kiến đóng góp của đồng nghiệp, các bạn sinh viên và các độc giả để lần tái bản sau sách được hoàn chỉnh hơn.

VỤ KHOA HỌC VÀ ĐÀO TẠO – BỘ Y TẾ

LỜI NÓI ĐẦU

Được sự chỉ đạo của Vụ Khoa học và Đào tạo – Bộ Y tế, sự giúp đỡ của Ban Giám hiệu, phòng Nghiên cứu khoa học và Hợp tác quốc tế của trường Cao đẳng Kỹ thuật Y tế II – Bộ môn Xét nghiệm đã biên soạn cuốn *Vi sinh y học* để phục vụ cho công tác giảng dạy và học tập của trường.

Cuốn sách *Vi sinh y học* phục vụ chủ yếu cho đối tượng là sinh viên Cao đẳng Kỹ thuật y học chuyên ngành Kỹ thuật hình ảnh y học, Kỹ thuật vật lý trị liệu/Phục hồi chức năng; Cao đẳng Điều dưỡng.

Trong cuốn sách chúng tôi chỉ đề cập tới những nội dung cơ bản của Vi sinh y học theo chương trình khung đã được phê duyệt. Ở mỗi bài đều có mục tiêu học tập, nội dung bài học, phần tự lượng giá và đáp án, giúp sinh viên bám sát nội dung cơ bản và có thể tự mình kiểm tra được kiến thức đã học nhằm giúp cho việc tự học được tốt hơn.

Trong quá trình biên soạn, chúng tôi đã cố gắng bám sát mục tiêu, nội dung bài học sao cho phù hợp với đối tượng học tập và khung chương trình chi tiết môn học *Vi sinh y học* của Cao đẳng Kỹ thuật Y học. Vì lần đầu xuất bản nên chắc chắn cuốn sách vẫn còn nhiều thiếu sót. Chúng tôi chân thành mong được sự đóng góp ý kiến của đồng nghiệp, sinh viên, đọc giả để cuốn sách hoàn thiện hơn ở lần tái bản sau.

Thay mặt Ban biên soạn

Hiệu trưởng

PGS. TS. HOÀNG NGỌC CHƯƠNG

Chương trình chi tiết
ĐÀO TẠO CAO ĐẲNG KỸ THUẬT Y HỌC
(KHÔNG THUỘC CHUYÊN NGÀNH KỸ THUẬT XÉT NGHIỆM)

TÊN MÔN HỌC: Vi sinh y học

Số học phần : 01

Số ĐVHT : 02

Số tiết : 30

Lý thuyết : 02, Thực hành: 00

Số chứng chỉ : 01

MỤC TIÊU

1. Trình bày được đặc điểm vi sinh y học; Mối quan hệ giữa vi sinh – cơ thể – môi trường; ứng dụng của những nghiên cứu về vi sinh trong chẩn đoán và phòng các bệnh truyền nhiễm.

2. Trình bày được đặc điểm sinh vật học, khả năng gây bệnh và các phương pháp chẩn đoán vi sinh vật của từng loại vi khuẩn, virus gây bệnh thường gặp.

3. Trình bày được các nguyên tắc phòng bệnh và điều trị một số bệnh nhiễm trùng thường gặp.

NỘI DUNG

TT	Bài học	Số tiết học		
		TS	LT	TH
1	Đại cương vi sinh y học	1	1	0
2	Hình thể, cấu tạo và sinh lý vi khuẩn	2	2	0
3	Vi sinh vật trong tự nhiên và ảnh hưởng của nhân tố ngoại cảnh đối với vi sinh vật	2	2	0
4	Đại cương virus	2	2	0
5	Nhiễm trùng và các đường truyền bệnh	2	2	0
6	Miễn dịch vi sinh vật	2	2	0

7	Sự đề kháng của cơ thể đối với vi sinh vật gây bệnh	2	2	0
8	Vaccine và huyết thanh	2	2	0
9	Một số vi khuẩn gây bệnh thường gặp (tụ cầu vàng, liên cầu, phế cầu, lậu cầu, trực khuẩn thương hàn, trực khuẩn lỵ, phẩy khuẩn tả, trực khuẩn uốn ván, trực khuẩn dịch hạch, trực khuẩn lao, xoắn khuẩn giang mai)	9	9	0
10	Một số virus gây bệnh thường gặp (virus bại liệt, virus cúm, virus sởi, virus viêm não Nhật Bản, virus Dengue, virus dại, virus viêm gan A, virus viêm gan B, virus gây suy giảm miễn dịch ở người)	6	6	0
	Tổng cộng	30	30	00

MỤC LỤC

BÀI 1. ĐẠI CƯƠNG VI SINH Y HỌC	11
I. ĐỐI TƯỢNG NGHIÊN CỨU CỦA VI SINH VẬT HỌC	11
II. TÁC DỤNG CỦA VI SINH VẬT	13
III. VAI TRÒ CỦA NGÀNH VI SINH Y HỌC	15
BÀI 2. HÌNH THỂ CẤU TẠO VÀ SINH LÝ VI KHUẨN	17
I. HÌNH THỂ.....	17
II. CẤU TẠO TẾ BÀO VI KHUẨN.....	19
III. SINH LÝ VI KHUẨN.....	23
BÀI 3. VI SINH VẬT TRONG TỰ NHIÊN VÀ ẢNH HƯỞNG CỦA NHÂN TỐ NGOẠI CẢNH ĐỐI VỚI VI SINH VẬT	29
I. VI SINH VẬT TRONG TỰ NHIÊN.....	29
II. ẢNH HƯỞNG CỦA NHÂN TỐ NGOẠI CẢNH	31
BÀI 4. ĐẠI CƯƠNG VIRUS	37
I. NHỮNG ĐẶC ĐIỂM CỦA VIRUS	37
II. KÍCH THƯỚC, HÌNH THỂ VÀ CẤU TRÚC CỦA VIRUS.....	38
III. SỰ NHÂN LÊN CỦA VIRUS	40
IV. HẬU QUẢ CỦA SỰ NHÂN LÊN CỦA VIRUS TRONG TẾ BÀO.....	41
BÀI 5. NHIỄM TRÙNG VÀ CÁC ĐƯỜNG TRUYỀN BỆNH	45
I. NHIỄM TRÙNG	45
II. NHÂN TỐ GÂY NHIỄM TRÙNG.....	46
III. NGUỒN GỐC VÀ CÁC ĐƯỜNG TRUYỀN BỆNH NHIỄM TRÙNG	49
IV. CÁC ĐẶC ĐIỂM CỦA BỆNH NHIỄM TRÙNG	50
BÀI 6. MIỄN DỊCH VI SINH VẬT	53
I. MIỄN DỊCH.....	53
II. KHÁNG NGUYÊN.....	54
III. KHÁNG THỂ.....	56
IV. CÁC PHẢN ỨNG KẾT HỢP GIỮA KHÁNG NGUYÊN VÀ KHÁNG THỂ	56
BÀI 7. SỰ ĐỀ KHÁNG CỦA CƠ THỂ ĐỐI VỚI VI SINH VẬT GÂY BỆNH	61
I. CÁC CƠ CHẾ BẢO VỆ KHÔNG ĐẶC HIỆU	61
II. CÁC CƠ CHẾ BẢO VỆ ĐẶC HIỆU.....	64
BÀI 8. VACCINE VÀ HUYẾT THANH	68
I. VACCINE.....	68
II. HUYẾT THANH	72
BÀI 9. MỘT SỐ VI KHUẨN GÂY BỆNH THƯỜNG GẶP	77
TỤ CẦU VÀNG	77
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC.....	77

II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	79
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	80
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	80
LIÊN CẦU	80
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	81
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	83
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	84
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	84
PHẾ CẦU	85
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	85
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	85
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	86
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	86
LÀU CẦU	87
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	87
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	87
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	88
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	89
TRỤC KHUẨN THƯƠNG HÀN	89
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	89
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	91
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	91
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	92
TRỤC KHUẨN LY	93
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	93
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	94
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	94
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	94
PHẢY KHUẨN TÀ	95
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	95
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	96
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	97
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	97
TRỤC KHUẨN UỐN VÁN	98
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	98
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	99
III. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	100
TRỤC KHUẨN DỊCH HẠCH	100
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	100
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	101
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	102

IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	103
TRỤC KHUẨN LAO	103
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	103
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	104
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	105
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	105
XOÃN KHUẨN GIANG MAI	106
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	106
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	107
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	108
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	109
BÀI 10. MỘT SỐ VIRUS GÂY BỆNH THƯỜNG GẶP	117
VIRUS BẠI LIỆT	117
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	117
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	118
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	119
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	119
VIRUS CÚM	120
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	120
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH CỦA VIRUS	122
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	123
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	124
VIRUS SỞI	124
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	124
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	125
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	126
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	126
VIRUS VIÊM NÃO NHẬT BẢN	127
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	127
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	127
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	128
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	129
VIRUS DENGUE	129
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	129
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	130
III. CHẨN ĐOÁN VI SINH VẬT	131
IV. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	132
VIRUS ĐẠI	133
I. ĐẶC ĐIỂM SINH VẬT HỌC	133
II. KHẢ NĂNG GÂY BỆNH	133
III. NGUYÊN TẮC PHÒNG BỆNH VÀ ĐIỀU TRỊ	135